

STRESZCZENIE PLANU URZĄDZENIA LASU NADLEŚNICTWA BARDO ŚLĄSKIE OBOWIĄZUJĄCEGO W LATACH 2019-2028

CELE GOSPODAROWANIA:

W Nadleśnictwie Bardo Śląskie najważniejszymi celami gospodarki leśnej w najbliższych okresach gospodarczych będą:

1. przeciwdziałanie zjawisku nadmiernej akumulacji surowca drzewnego na pniu w drzewostanach rębnych i przesztorębnych,
2. obniżenie przeciętnego wieku drzewostanów nadleśnictwa,
3. poprawa powierzchniowej struktury klas wieku drzewostanów i zbliżenie jej do pożądanego układu klas wieku lasu normalnego,
4. utrzymanie lub poprawienie stanu stabilności, zdrowotności, zgodności z siedliskiem i jakości drzewostanów,
5. ochrona cennych elementów środowiska przyrodniczego występujących na gruntach w zarządzie nadleśnictwa.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA LASÓW NADLEŚNICTWA

1. Położenie, powierzchnia:

Nadleśnictwo Bardo Śląskie podlega Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych we Wrocławiu. Jest nadleśnictwem dwu obrębowym, składa się z obrębów Bardo Śląskie i Kamieniec Ząbkowicki.

Graniczy z następującymi jednostkami LP:

- ❖ od północy z Nadleśnictwem Świdnica,
- ❖ od wschodu z Nadleśnictwami Henryków i Prudnik
- ❖ od zachodu z Nadleśnictwem Jugów,
- ❖ od południa z Nadleśnictwem Łądek Zdrój, Bystrzyca Kłodzka oraz Republiką Czeską.

Zestawienie powierzchni Nadleśnictwa Bardo Śląskie, wg stanu na 1.01.2019 r.

L.p.	Cecha	Obręb		Nadleśnictwo	
		Bardo Śląskie	Kamieniec Ząbkowicki		
		Powierzchnia ¹ - ha			%
1	2	3	4	5	6
1	Powierzchnia ogółem	6271,82	6847,98	13119,80	100
2	Grunty leśne (razem)	6125,65	6653,05	12778,70	97
3	Grunty zalesione	5920,64	6442,20	12362,84	94
4	Grunty niezalesione	51,29	50,07	101,36	0
5	Grunty zw. z gosp. leśną	153,72	160,78	314,50	2
6	Grunty nie zaliczone do lasów	146,17	194,93	341,10	3
7	- w tym grunty do zales.	-	-	-	-

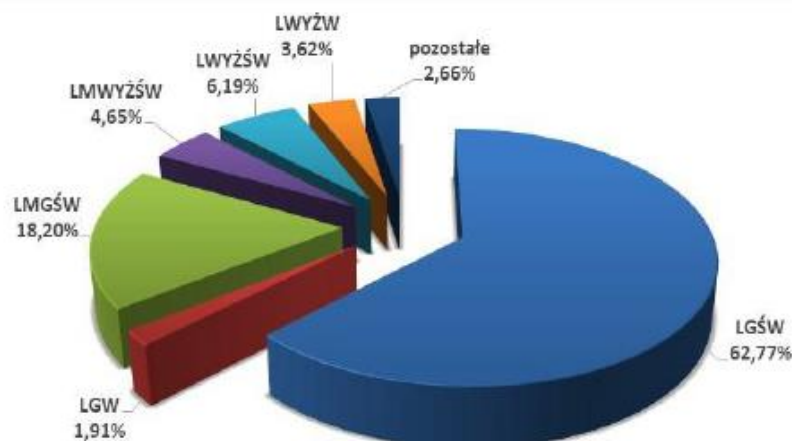
¹ – Powierzchnia bez współwłasności

2. Rys historyczny:

Nadleśnictwo Bardo Śląskie w obecnym kształcie istnieje od 1 stycznia 1989 roku, kiedy to na podstawie zarządzenia Dyrektora Lasów Państwowych, odłączono od niego obręb Henryków.

- pierwszą rewizję definitywnego urządzenia lasu przeprowadzono na okres od 1 października 1974 roku do 30 września 1984 roku;
- drugą rewizję urządzenia lasu przeprowadzono na okres od 1 stycznia 1989 roku do 31 grudnia 1998 roku.
- trzecią rewizję urządzenia lasu przeprowadzono na okres od 1 stycznia 1999 roku do 31 grudnia 2008 roku.
- czwartą rewizję urządzenia lasu przeprowadzono na okres od 1 stycznia 2009 roku do 31 grudnia 2018 roku.

3. Typy siedliskowe lasu

STRUKTURA TYPÓW SIEDLISKOWYCH LASU W NADLEŚNICTWIE BARDO ŚLĄSKIE

4. Struktura gatunkowa drzewostanów wg gatunków rzeczywistych.

Głównym gatunkiem tworzącym drzewostany w Nadleśnictwie Bardo Śląskie jest Św, który zajmuje 37,79% powierzchni leśnej zalesionej. Gatunki iglaste zajmują 48,61% powierzchni nadleśnictwa, a liściaste 51,39%, w tym: Bk – 27,60%, Db. – 14,34%.

5. Powierzchniowa tabela klas wieku.

Drzewostany w klasach i podklasach wieku											
Klasy wieku	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII			
Podklasy wieku	1-20	21-40	41-60	61-80	81-100	101-120	121-140	>141	KO	KDO	R-M
Pow. HA	607,00	1574,62	1980,44	1720,48	2041,38	882,45	295,08	63,49	3108,97	88,93	12362,84

6. Charakterystyka gospodarki nasiennej.

W Nadleśnictwie zainwentaryzowano:

- 5 wyłączonych drzewostanów nasiennych, o łącznej powierzchni 45,29 ha,
- 46 gospodarczych drzewostanów nasiennych, o łącznej powierzchni 276,33 ha,
- 7 bloków upraw pochodnych, o łącznej powierzchni 269,96 ha,
- 1 plantacyjna uprawa nasienne zachowawczą modrzewia europejskiego, o powierzchni 5,36 ha,
- 30 drzew matecznych,

7. Charakterystyka warunków przyrodniczych.

7.1 PRZYNALEŻNOŚĆ DO KRAINY PRZYRODNICZO-LEŚNEJ

Według fizycznogeograficznego podziału kraju, Nadleśnictwo Bardo Śląskie położone jest w następujących jednostkach fizycznogeograficznych Polski (Solon i in. 2018):

Obszar: Europa Zachodnia

Podobszar: Pozaalpejska Europa Środkowa

Prowincja: Masyw Czeski (33)

Podprowincja: Sudety z Przedgórzem Sudeckim (332)

 Makroregion: Przedgórze Sudeckie (332.1)

 Mezoregion: Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie (332.14)

 Obniżenie Otmuchowskie (332.16)

 Makroregion: Sudety Środkowe (332.4-5)

 Mezoregion: Góry Sowie (332.44)

 Góry Bardzkie (332.45)

 Obniżenie Noworudzkie (332.46)

 Kotlina Kłodzka (332.54)

 Makroregion: Sudety Wschodnie (332.6)

 Mezoregion: Góry Złote (332.61)

7.2 PRZYNALEŻNOŚĆ GEOBOTANICZNA:

Według niej obszar Nadleśnictwa Bardo Śląskie położony jest w granicach:

Działu Sudeckiego (G)

Krainy Sudeckiej (G.1)

 Podkrajina Zachodniosudecka (G.1a)

 Okręg Zewnętrznych Pasm Sudetów Środkowych (G.1a.5)

 Gór Sowich (G.1a.5.h)

 Gór Bardzkich Zachodnich (G.1a.5.i)

 Okręg Kotlin Kłodzko-Broumnowskich (G.1a.7)

 Kłodzki (G.1a.7.a)

 Podkrajina Wschodniosudecka (G.1b)

 Okręg Sudetów Wschodnich (G.1b.10)

 Gór Złotych (G.1b.10.a)

 Kotliny Łądeckiej (G.1b.10.b)

 Gór Bardzkich Wschodnich (G.1b.10.h)

 Krajina Przedgórz Sudeckiego (G.2)

 Okręg Strzegomsko-Strzeliński (G.2.1)

 Wzgórz Niemczańskich (G.2.1.d)

 Ząbkowicko-Otmuchowski (G.2.1.h)

 Okręg Przedgórz Sudetów Wschodnich (G.2.2)

 Jawornicki (G.2.2.a)

7.3 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE:

Grunty Nadleśnictwa Bardo Śląskie rozciągają się między punktami:

17° 00' 12'' a 17° 00' 37'' długości geograficznej wschodniej i
50° 20' 88'' a 50° 40' 13'' szerokości geograficznej północnej.

7.4 HYDROLOGIA:

Zgodnie z podziałem hydrograficznym Polski (2007) teren nadleśnictwa położony jest w zlewni Bałtyku w dorzeczu Odry:

- I Odra
- II Nysa Kłodzka
- III Nysa Kłodzka do Ścinawki (I)
- IV Biała Łądecka, Nysa Kłodzka od Białej Łądeckiej do Bystrzycy Dusznickiej (I),
Nysa Kłodzka od Bystrzycy Dusznickiej do Ścinawki (I)
 - III Ścinawka
 - IV Ścinawka od Czerwionki do ujścia
 - III Nysa Kłodzka od Ścinawki do zb. Otmuchów
 - IV Nysa Kłodzka od Ścinawki do Budzówki (I), Budzówka, Nysa
Kłodzka od Budzówki do zapory zb. Topola, Nysa
Kłodzka od zapory zb. Topola do Kamienicy (p)
- III Zlewnia zb. Otmuchów - Nysa Kłodzka - zlewnia zb. Nysa
- IV Zlewnia zb. Otmuchów

7.5 KLIMAT:

W Nadleśnictwie Bardo Śląskie uwidacznia się mezoskalowy wpływ czynników geograficznych na klimat (szczególnie silnie wpływa bezpośrednia obecność progu orograficznego pasma Sudetów), jednak podobnie jak w całym regionie w głównej mierze kształtują go wielkoskalowe procesy cyrkulacyjne związane z obiegiem ciepła i wilgoci w atmosferze.

Pogodę kształtują całoroczne ośrodki baryczne Niż Islandzki i Wyż Azorski, a także sezonowy Wyż Azjatycki oraz wyż powstające nad Europą Północną. Wysoki udział mas polarnomorskich sprawia, że klimat jest tutaj dość ciepły i łagodny. Ciśnienie atmosferyczne jest wyrównane przez cały rok z wyraźnie zaznaczonym maksimum w zimie. Pasma Sudetów ogranicza swobodny południkowy przepływ mas powietrza, a w sytuacjach kiedy do tego dojdzie wpływa na znaczne ich ogrzanie i osuszenie w procesach adyabatycznych.

8. Podział lasu na grupy lasu i kategorie ochronności

Dla celów planowania urzędniowego utworzono gospodarstwa na podstawie dominującej funkcji pełnionej przez las (z uwzględnieniem wszystkich funkcji pozostałych), a także przyjętych celów gospodarowania (z uwzględnieniem możliwości produkcyjnych siedlisk leśnych).

STRUKTURY KATEGORII OCHRONNOŚCI W NADLEŚNICTWIE BARDO ŚLĄSKIE

Lp.	Kategoria lasu	Obręby		Nadleśnictwo	
		Bardo Śląskie	Kamieniec Ząbkowicki		
		Powierzchnia [ha]			%
1	2	3	4	5	6
1	Rezerваты	37,51	-	37,51	0,30
		17300	-	17300	0,46
2	Lasy ochronne razem	5895,60	6294,26	12189,86	97,80
		1592022	2118644	3710666	98,90
	glebochronne	3205,57	2871,74	6077,31	48,76
		882837	925387	1808224	48,20
	wodochronne	2103,15	2987,16	5090,31	40,84
		549049	1011019	1560068	41,58
	ostoje zwierząt	13,29	-	13,29	0,11
		6130	-	6130	0,16
	stałe pow. badań. i dośw.	293,10	-	293,10	2,35
		74640	-	74640	1,99
w miastach i wokół miast	275,49	392,38	667,87	5,36	
	76221	160468	236689	6,31	
nasienne	5,00	42,98	47,98	0,38	
	3145	21770	24915	0,66	
3	Lasy wielofunkcyjne (gospodarcze)	38,82	198,01	236,83	1,90
		3013	20893	23906	0,64
Razem		5971,93	6492,27	12464,20	100,00
		1612335	2139537	3751872	100,00

9. Określenie i przyjęcie etatów cięć użytkowania głównego

Zgodnie z § 87 Instrukcji urządzania lasu zaplanowane do pozyskania w niniejszym planie użytki główne zostały podzielone na:

- użytki rębne – etat = 630302 m³, 4950,31 ha
- użytki przedrębne – etat = 346855 m³, 4586,96 ha

10. Ochrona lasu

Zagrożenia abiotyczne

Czynniki klimatyczne: susza, wiatr, śnieg, przymrozki

Czynniki antropogeniczne: zanieczyszczenia powietrza, wód i gleby, pożary lasu, szkodnictwo leśne.

Zagrożenia biotyczne

Choroby grzybowe

Szkodniki drzew we wszystkich fazach rozwojowych

Szkody od zwierzyny

11. Hodowla lasu

ZESTAWIENIE ZBIORCZE WSKAZAŃ GOSPODARCZYCH W ZAKRESIE HODOWLI LASU

L.p.	Zadania gospodarcze	Powierzchnia - ha
1	2	3
1	Odnowienia i zalesienia otwarte	81,52
2	Odnowienia i zalesienia pod osłoną	1291,38
3	Poprawki i uzupełnienia	6,96
4	Pielęgnowanie gleby	69,47
5	Pielęgnowanie upraw – CW	875,89
6	Pielęgnowanie młodników - CP	2674,67

OBSZARY CHRONIONE I FUNKCJE LASU.

Zasięg i lokalizacja istniejących i projektowanych form ochrony przyrody, w tym obszarów chronionych.

12. Rezerwy istniejące

Aktualnie na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowane są dwa rezerwy przyrody – „Cisy” i „Cisowa Góra”.

Rezerwat przyrody „Cisy” został powołany Zarządzeniem Ministra Leśnictwa z dnia 24 kwietnia 1954 roku *w sprawie uznania za rezerwat przyrody* (M.P. z 1954 r. Nr A-46, poz. 652). Kolejnym aktem prawnym w sprawie rezerwatu było Zarządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 grudnia 2001 roku *w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. na terenie województwa dolnośląskiego* (Dz. Urz. z 2001 r. Nr 172, poz. 3104). Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Zarządzenie Nr 2 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 27 kwietnia 2012 roku *w sprawie rezerwatu przyrody „Cisy”* (Dz. Urz. z 2012 r. poz. 1625). Rezerwat posiada zadania ochronne na okres pięciu lat, ustanowione Zarządzeniem Nr 32.2017 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 7 lipca 2017 roku *w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Cisy”* (szczegółowe informacje o zadaniach ochronnych zawiera załącznik do POP).

Rezerwat przyrody obejmuje obszar lasu o powierzchni **19,58 ha**, położony na terenie gminy Bardo, w powiecie ząbkowickim, w województwie dolnośląskim.

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego stanowiska cisa, gatunku ustępującego obecnie z lasów, a stanowiącego niegdyś ich stały element składowy.

Rezerwat przyrody „Cisowa Góra” został powołany Zarządzeniem Ministra Leśnictwa z dnia 19 marca 1953 roku w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M. P. z 1953 r. Nr A-30, poz. 384). Kolejnym aktem prawnym w sprawie rezerwatu było Zarządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 grudnia 2001 roku w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. na terenie województwa dolnośląskiego (Dz. Urz. z 2001 r. Nr 172, poz. 3104). Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Zarządzenie Nr 3 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 27 kwietnia 2012 roku w sprawie rezerwatu przyrody „Cisowa Góra” (Dz. Urz. z 2012 r. poz. 1626). Rezerwat posiada zadania ochronne na okres pięciu lat, ustanowione Zarządzeniem Nr 33.2017 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 7 lipca 2017 roku w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Cisowa Góra” (szczegółowe informacje o zadaniach ochronnych zawiera załącznik do POP).

Rezerwat przyrody obejmuje obszar lasu o powierzchni **18,93 ha**, położony na terenie gminy Stoszowice, w powiecie ząbkowickim, w województwie dolnośląskim.

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych naturalnego stanowiska cisa, gatunku ustępującego obecnie z lasów, a stanowiącego niegdyś ich stały element składowy.

12.1 Proponowane Rezerwaty Przyrody

Proponowane powiększenie istniejącego rezerwatu „Cisowa Góra” o strumień Studew i jego najbliższe otoczenie. Obszar proponowany do objęcia ochroną znajduje się przy granicy rezerwatu „Cisowa Góra” w kierunku miejscowości Brzeźnica i obejmuje fragmenty wydzieleń 150 d-g oraz 151 c-d obrębu leśnego Bardo Śląskie. Jest to ważne miejsce rozrodu salamandry plamistej *Salamandra salamandra*. Ponadto występują tu: żaba trawna *Rana temporaria*, ropucha szara *Bufo bufo*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, żmija zygzakowata *Vipera berus* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowane powiększenie istniejącego rezerwatu „Cisy” o zbocze powyżej domu opieki społecznej w Brzeźnicy. Położony na stoku teren na skraju wsi, otoczony jest ogrodem i łąkami, a dalej graniczy z lasem i rezerwatem „Cisy”. Obejmuje fragmenty wydzieleń 164 c, f, 178 a, b, 179 a oraz całe wydzielienia 164 a, b, d, 176 c, d obrębu leśnego Bardo Śląskie. Obok płynie bezimienny strumień, który tworzy młaki. Jest to teren, na którym

występuje wiele gatunków płazów i gadów, m.in. salamandra plamista *Salamandra salamandra*, ropucha szara *Bufo bufo*, żaba trawna *Rana temporaria*, jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix* oraz żmija zygzakowata *Vipera berus* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany rezerwat przyrody „Skarpy w Morzyszowie”. Miejsce rozrodu salamandry plamistej *Salamandra salamandra*. Jest to prawdopodobnie jedno z najliczniejszych stanowisk tego gatunku w Sudetach. Liczebność populacji jest szacowana na kilkaset dorosłych osobników. W granicach proponowanego do ochrony obszaru znajdują się wydzielania 213 t, 214 m-n, 215 a-h, n oraz fragmenty wydzieleń 213 n, r, 214 d obrębu leśnego Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany rezerwat przyrody „Skałki w Boguszynie”. Objęte ochroną powinny być: skalisty stok przy dawnej drodze do Wrocławia oraz fragment strumienia Sokołowiec (Dębinka). Teren ten leży na granicy miasta i gminy Kłodzko. Jest to obszar występowania i rozrodu salamandry plamistej *Salamandra salamandra*. Istotne jest zachowanie odpowiednio czystej wody w Sokołowcu oraz dbanie o utrzymanie poziomu wód gruntowych na obecnym poziomie. Zachwianie tego poziomu może skutkować zanikiem strumienia i stawu, a równocześnie zanikiem tej niezwykle cennej i utrzymującej się od co najmniej 40 lat populacji. Oprócz salamander występują tu: traszka zwyczajna *Triturus vulgaris*, ropucha szara *Bufo bufo*, żaba trawna *Rana temporaria*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix* oraz żmija zygzakowata *Vipera berus*. W granicach obszaru znajduje się wydzielanie 325 s obrębu leśnego Kamieniec Ząbkowicki (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany rezerwat przyrody „Czarny Staw”. Jest to strome zbocze Góry Kikoł, pokryte rumoszem skalnym i porośnięte lasem bukowym, znajdujące się w granicach Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego. Obejmuje części wydzieleń 190 h, i, 191 d, h, i, 192 f, 201 a, 202 a, g oraz w całości wydzielania 191 f, g, j, 192 c, d, 197 a, b, i, j, k, 202 c obrębu leśnego Kamieniec Ząbkowicki. U podnóża stoku znajduje się wilgotny teren porośnięty roślinnością zielną oraz las mieszany. Przepływa tamtędy potok, na którym zrobiona jest mała zapora, dzięki której utworzył się tzw. Czarny Staw. Zarówno potok, jak i stawek jest miejscem rozrodu salamandry plamistej *Salamandra salamandra*, licznej populacji żaby trawnej *Rana temporaria* oraz traszki górskiej *Triturus alpestris*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

13. Parki krajobrazowe

Park Krajobrazowy Gór Sowich został powołany Rozporządzeniem Nr 7/91 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 8 listopada 1991 roku *w sprawie utworzenia Parku Krajobrazowego Gór Sowich* (Dz. Urz. z 1991 r. Nr 15, poz. 159). Kolejnymi aktami prawnymi odnoszącymi się do terenu parku były: Rozporządzenie Nr 6/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 18 lipca 1996 roku *w sprawie włączenia w granice Parku Krajobrazowego Gór Sowich kompleksu leśnego o pow. 1243,67 ha Nadleśnictwa Wałbrzych w gminie Głuszycy* (Dz. Urz. Z 1996 r. Nr 24, poz. 578), Rozporządzenie Nr 19/98 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 17 grudnia 1998 roku *w sprawie parków krajobrazowych na terenie województwa Wałbrzyskiego* (Dz. Urz. z 1998 r. Nr 34, poz. 260) oraz Zarządzenie Nr 45 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 16 marca 1999 roku *w sprawie ustalenia wykazu aktów prawa miejscowego wydanych przez dotychczasowych wojewodów jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego nadal obowiązujących na obszarze Województwa Dolnośląskiego* (Dz. Urz. Woj. Doln. z 1999 r. Nr 6, poz. 208). Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 15 maja 2006 roku *w sprawie Parku Krajobrazowego Gór Sowich* (Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 101, poz. 1718) wraz ze zmianą wprowadzoną Rozporządzeniem Nr 20 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 12 listopada 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 303, poz. 3495). Park posiada plan ochrony na lata 2011–2030 ustanowiony Uchwałą Nr XVII/333/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 roku *w sprawie ustanowienia planu ochrony dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich* (Dz. Urz. Woj. Doln. z 2011 r. Nr 251, poz. 4510). Nadzór nad obszarem sprawuje Wojewoda Dolnośląski.

Park Krajobrazowy Gór Sowich obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Szczególnymi celami ochrony parku są: ochrona wartości przyrodniczych, z zachowaniem fragmentów mieszanego lasu górno- i dolnoreglowego, zachowanie geologicznej i geomorfologicznej różnorodności parku, w tym licznych form skalnych, ochrona wartości historycznych związanych z osadnictwem, kopalnictwem oraz okresem II wojny światowej oraz zachowanie krajobrazu rolniczego i kulturowego, w tym otwartych, niezabudowanych przestrzeni w krajobrazie leśno-polno-łąkowym.

Park Krajobrazowy Gór Sowich położony jest w Sudetach Środkowych. Jego obszar obejmuje środkową część pasma Gór Sowich z najwyższą kulminacją Wielką Sową (1015 m n.p.m.) oraz odosobnionym masywem Włodarza (811 m n.p.m.). Wierzchowina Gór Sowich jest wyrównana, a stoki, zwłaszcza północno-wschodnie strome, pocięte głębokimi i wąskimi dolinkami potoków. W wielu miejscach znajdują się malownicze skałki. Północno-wschodnią granicę obszaru stanowi 400-500 m wysokości krawędź, wyznaczona przebiegiem sudeckiego

uskoku brzeżnego. Najniżej położony punkt parku zlokalizowany jest w okolicach Pieszyc – 350 m n.p.m.

Zakres prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu w poszczególnych obszarach działań ochronnych zgodnie z Uchwałą Nr XVI/333/11 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 października 2011 r. (Dz. Urz. Woj. Doln. z 2011 r. Nr 251, poz. 4510)

Śnieżnicki Park Krajobrazowy został powołany Uchwałą Nr 35/81 WRN w Wałbrzychu z 28 października 1981 roku (Dz. Urz. WRN w Wałbrzychu Nr 5, poz. 46). Kolejnymi aktami prawnymi odnoszącymi się do terenu parku były: Rozporządzenie Nr 8/91 Wojewody Wałbrzyskiego z 8 listopada 1991 roku (Dz. Urz. z 1991 r. Nr 15, poz. 160 - uchylone), Rozporządzenie Nr 3/93 Wojewody Wałbrzyskiego z 30 kwietnia 1993 roku (Dz. Urz. Woj. Wałb. z 1993 r. Nr 8, poz. 51), Rozporządzenie Nr 19/98 Wojewody Wałbrzyskiego z 17 grudnia 1998 roku (Dz. Urz. Woj. Wałb. z 1998 r. Nr 34, poz. 260), Zarządzenie Nr 45 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 16 marca 1999 roku *w sprawie ustalenia wykazu aktów prawa miejscowego wydanych przez dotychczasowych wojewodów jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego nadal obowiązujących na obszarze Województwa Dolnośląskiego* (Dz. Urz. Woj. Doln. z 1999 r. Nr 6, poz. 208). Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie Nr 6 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 27 lutego 2008 roku *w sprawie Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego* (Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 63, poz. 809). Park nie posiada planu ochrony.

Park Krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Szczególnymi celami ochrony parku są: ochrona wartości przyrodniczych - unikalnej w skali Sudetów szaty roślinnej, z licznymi gatunkami karpackimi, karpacko-alpejskimi, gatunkami kalcyfilnymi i endemicznymi, jak również przyrody nieożywionej oraz zjawisk krasowych, a także zachowanie krajobrazu rolniczego i kulturowego, w tym otwartych, niezabudowanych przestrzeni w krajobrazie leśno-polno-łąkowym.

Zgodnie z Rozporządzeniem Nr 6 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 27 lutego 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 63, poz. 809) park obejmuje obszar o powierzchni 28 800 ha. Wokół parku została wyznaczona otulina o powierzchni 14 900 ha. W granicach zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Bardo Śląskie znajduje się niewielki, północny fragment parku i jego otuliny. Grunty parku w granicach nadleśnictwa położone są częściowo na terenie obszarów Natura 2000 – OZW Góry Złote PLH020096 i OZW Kopalnie w Złotym Stoku PLH020007. W jego granicach znalazł się również użytek ekologiczny „Hałda storczykowa”.

Śnieżnicki Park Krajobrazowy położony jest w rejonie Sudetów Wschodnich. W jego obszar wchodzi pasma górskie: Góry Bialskie, (Postawna 1114 m n.p.m.), Masyw Śnieżnika (1425 m n.p.m.) i Góry Złote (1109 m n.p.m. - Smrek), stanowiące wschodnią „ścianę” Kotliny Kłodzkiej. Masyw Śnieżnika nazywany jest „Strzechą Europy”, ze względu na spływające z Trójmorskiego Wierchu wody do trzech mórz: Czarnego (Morawa), Bałtyckiego (Nysa Kłodzka) i Północnego (Orlica).

13.1 Projektowane parki krajobrazowe

Proponowany Park Krajobrazowy Gór Bardzkich. Docelowo obejmujący całe pasmo wschodnie Gór Bardzkich, także tereny poza gminą Kłodzko. W granicach obszaru znalazły się wydzielania 126 c-k, 127 a-m, 138 g-h, 139 b-f, 140 a-m, 142 f-g, 144 k-n, 145 a-j, 146 a-i, 147 a-p, 149 i, 156 k-l, 157 g, 158 a-h, 163 c, 183 a-d, i-k, 184 j-k, 185 n-r, 186 a-g, 187 a-h, 188 a-h, 189 a-m, 212 p-x obrębu leśnego Bardo Śląskie. Zbiorowiska leśne fragmentu znajdującego się w obrębie gminy Kłodzko są bardzo silnie przekształcone, lecz zachowały się tu fragmenty acidofilnych dąbrów i lasów nadrzecznych, w których znajdują się stanowiska gatunków chronionych i rzadkich, takich jak: storczyk męski *Orchis mascula*, buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*, obrazki alpejskie *Arum alpinum*, przytulia szorstkoowocowa *Galium pumilum*.

Obecnie obszar chroniony jest w granicach obszaru chronionego krajobrazu Góry Bardzkie i Sowie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

14. Obszary chronionego krajobrazu

Obszar Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” został powołany Uchwałą Nr 35/81 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Wałbrzychu z dnia 28 października 1981 roku w sprawie utworzenia na terenie województwa Wałbrzyskiego parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu (Dz. Urz. z 1981 r. Nr 5, poz. 46). Kolejnym aktem prawnym odnoszącym się do terenu obszaru chronionego krajobrazu było Rozporządzenie Nr 18/98 Województwa Wałbrzyskiego z dnia 17 grudnia 1998 roku w sprawie obszarów chronionego krajobrazu województwa Wałbrzyskiego (Dz. Urz. z 1998 r. Nr 34, poz. 259). Aktualnie obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie Nr 25 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 listopada 2008 roku w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” (Dz. Urz. z 2008 r. Nr 317, poz. 3924).

Obszar Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych.

Zgodnie z Rozporządzeniem Nr 25 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 listopada 2008 roku (Dz. Urz. z 2008 r. Nr 317, poz. 3924) powierzchnia Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” wynosi 17 336 ha. W granicach zasięgu terytorialnego Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowana jest przeważająca część obiektu. Grunty obszaru w granicach nadleśnictwa pokrywają się częściowo z terenem obszarów Natura 2000 – OZW Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071, OZW Góry Bardzkie PLH020062, OZW Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLH020043. Ponadto w jego granicach znajdują się rezerваты przyrody „Cisy” i „Cisowa Góra” oraz zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Obryw skalny”.

14.1 Projektowane Obszary Chronionego Krajobrazu

Proponowany Obszar Chronionego Krajobrazu w dolinie potoków Studew i Mszanica. Jest to stosunkowo duży obszar podmokłych łąk, turzycowisk i szuwaru trzcinowego, zasilanych przez drobne, uregulowane potoki położony na północ od Przyłęku, w gminie Bardo. Dotychczasowe, prawdopodobnie ekstensywne użytkowanie, zwłaszcza wykaszanie łąk, zapobiegło sukcesji, dzięki czemu zachował się tu układ środowisk charakterystyczny dla naturalnych dolin nizinnych cieków wodnych. Wskazany do ochrony obszar przecina bardzo ruchliwa, międzynarodowa trasa samochodowa E67. Stwierdzono tu obecność następujących gatunków ptaków: błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, czajka *Vanellus vanellus*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, świerszczak *Locustella naevia*, gąsiorek *Lanius collurio*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, jarzębatka *Sylvia nisoria*, dziwonia *Erythrina erythrina*. Dolina jest także wykorzystywana jako żerowisko bociana czarnego *Ciconia nigra* i pustułki *Falco tinnunculus*. Dla zachowania obecnych walorów przyrodniczych należy utrzymać ekstensywne użytkowanie łąk poprzez przynajmniej jednokrotne w ciągu roku wykaszanie, a także utrzymanie wysokiej wilgotności podłoża. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

15. Obszary NATURA 2000

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowanych jest pięć obszarów Natura 2000, wszystkie to obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW) - Góry Bardzkie PLH020062, Góry Żłote PLH020096, Kopalnie w Żłotym Stoku PLH020007, Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071, Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLH020043.

OZW Góry Bardzkie PLH020062

Typ ostoi: B (obszar mający znaczenie dla Wspólnoty zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej)

Powierzchnia obszaru wg SDF: 3379,67 ha

Uwaga! Na dzień 1.01.2019 roku obszar OZW Góry Bardzkie PLH020062 posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 29 września 2014 roku w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Góry Bardzkie PLH020062 (Dz. Urz. Woj. Doln. z dnia 1 października 2014 r. poz. 4022).

Charakterystyka obszaru

Pasma Gór Bardzkich jest jedną z najciekawszych partii Sudetów Środkowych, mimo zniekształconej wskutek XIX-wiecznej gospodarki leśnej szacie roślinnej. Obecnie większa część powierzchni leśnych zajęta jest przez lasy gospodarcze, wśród których znajduje się szereg bardzo cennych obiektów przyrodniczych. Ostoja stanowi kluczowy obszar dla zachowania podtypu jaworzyn miesięcznicowych w południowo-zachodniej Polsce, którego stanowisko obejmuje niemal 30 ha, w 8 oddzielnych płatach, stanowiące około 20% całkowitej powierzchni podtypu. Dodatkowo ostoja jest bardzo ważnym obszarem dla zachowania zmienności geograficznej żyznych buczyn sudeckich. Po Górach Kaczawskich jest to drugie stanowisko w południowo-zachodniej Polsce, istotne ze względu na wielkość i różnorodność gatunkową żyznych buczyn sudeckich. Do cennych zbiorowisk tego obszaru należy zaliczyć również murawy z udziałem *Festuca pallens* zasiedlające przede wszystkim podstawę i centralne partie stoku. Wykształcił się tu także jeden z największych kompleksów ciepłolubnej roślinności naskalnej w Sudetach polskich. W granicach obszaru stwierdzono występowanie czterech kolonii rozrodczych nocka dużego *Myotis myotis*, liczących łącznie ok. 80-100 osobników oraz pojedyncze osobniki mopka *Barbastella barbastellus* i nocka Bechsteina *Myotis bechsteinii*.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowany jest cały obszar ostoi OZW Góry Bardzkie PLH020062. Grunty ostoi pokrywają się w większości z terenem Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie”. Ponadto w jej granicach znajdują się rezerваты przyrody „Cisy” i „Cisowa Góra” oraz zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Obryw skalny”.

OZW GÓRY ŻŁOTE PLH020096

Typ ostoi: B (obszar mający znaczenie dla Wspólnoty zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej)

Powierzchnia obszaru wg SDF: 7128,9 ha

Uwaga! Plan urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Bardo Śląskie na lata 2019-2028, dla gruntów Skarbu Państwa w znajdujących się w zarządzie nadleśnictwa, w części pokrywającej się z OZW Góry Złote PLH020096, zawiera zakres planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 zgodny z art. 28 ust. 10 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity – Dz. U. z 2018 poz. 1614).

Zakres planu zadań ochronnych dla wskazanego obszaru Natura 2000 opracowano dla przedmiotów ochrony wymienionych w Standardowym Formularzu Danych z lutego 2017 r. (źródło: serwis <http://natura2000.gdos.gov.pl>).

Charakterystyka obszaru

Obszar obejmuje środkową oraz północną część Gór Złotych, od doliny Białej Łądeckiej koło Gierałtowa aż po Złoty Stok i Jaszkową Górną. Najwyższym szczytem w obrębie obszaru jest Jawornik (712 m n.p.m.). Góry Złote należą do gór niskich, w których występują tylko piętra pogórza i regła dolnego. W części południowej zbudowane są ze skał metamorficznych, natomiast część północną tworzą granitoidy masywu kłodzko -złotostockiego. Najbogatsze siedliska związane są z pokrywami bazaltowymi zlokalizowane są koło Łądka Zdroju. Rzeźba terenu jest mało urozmaicona, a większa część gór ma charakter łagodnie wznoszących się kopuł. Ponad trzy czwarte powierzchni obszaru pokrywają lasy, z przewagą antropogenicznych świerczyn i lasów świerkowo–bukowych. Niewielką część obszaru Natura 2000 stanowią łąki i murawy. Ostoja stanowi kluczowy obszar dla zachowania populacji bezkręgowców, w tym szczególnie *Carabus variolosus*, gatunku mającego tu jedno z dwóch stanowisk w regionie kontynentalnym. Na terenie ostoi zlokalizowane jest duże zimowisko nietoperzy w Jaskini Radochowskiej. Najliczniej zimują tu mopki i nocki duże, sporadycznie nocek Natterera, podkowiec mały i mroczek późny. Obszar Gór Złotych jest szczególnie ważny dla zachowania populacji podkowca małego, nocka orzęsionego, nocka dużego i mopka, ze względu na północną granicę występowania tych gatunków, przebiegającą przez Sudety.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowany jest północny fragment ostoi OZW Góry Złote PLH020096. Grunty ostoi w granicach nadleśnictwa w znacznym zakresie pokrywają się z terenem Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego. Ponadto w jej granicach znajduje się użytek ekologiczny „Hałda storczykowa”.

OZW KOPALNIE W ŻŁOTYM STOKU PLH020007

Typ ostoi: B (obszar mający znaczenie dla Wspólnoty zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej)

Powierzchnia obszaru wg SDF: 170,05 ha

Uwaga! Na dzień 1.01.2019 roku obszar OZW Kopalnie w Złotym Stoku PLH020007 posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Nr 19 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 5 sierpnia 2013 roku *w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Kopalnie w Złotym Stoku PLH020007* (Dz. Urz. Woj. Doln. z dnia 6 sierpnia 2013 r. poz. 4610).

Charakterystyka obszaru

Ostoja OZW Kopalnie w Złotym Stoku PLH020007 obejmuje tereny leśne zlokalizowane przy południowej i wschodniej części miasta Złoty Stok. Są to tereny dawnego obszaru górniczego związanego z wydobyciem złota i arsenu, którego pozostałościami są liczne wyrobiska i sztolnie. W granicach obiektu zlokalizowanych jest 7 spośród 13 obiektów tego typu występujących w okolicach Złotego Stoku. Teren ostoi w dużej mierze porastają lasy z dużym udziałem buka. Kopalnie w Złotym Stoku stanowią ważne zimowisko nietoperzy, w którym zimuje ok. 130 osobników. Połowa z nich wykorzystuje sztolnie zlokalizowane w granicach ostoi. Najważniejsze zimowiska znajdują się w sztolni Gertruda i Czarna (sztolnie te są udostępniane turystycznie). Głównymi gatunkami spotykanymi na zimowiskach są: podkowiec mały, nocek duży, nocek rudy, gacek brunatny i mopek. Łącznie zaobserwowano tu 11 gatunków nietoperzy. Sztolnie w Złotym Stoku są jednym z największych zimowisk podkowca małego i nocka orzęsionego w Sudetach. Poza okresem zimowym sztolnie wykorzystywane są jako miejsca godowe mopka.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowany jest cały obszar ostoi OZW Kopalnie w Złotym Stoku PLH020007. Grunty ostoi pokrywają się w większości z terenem Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego.

OZW OSTOJA NIETOPERZY GÓR SOWICH PLH020071

Typ ostoi: B (obszar mający znaczenie dla Wspólnoty zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej)

Powierzchnia obszaru wg SDF: 21324,86 ha

Uwaga! Na dzień 1.01.2019 roku obszar OZW Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071 posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 23 września 2014 roku *w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071* (Dz. Urz. Woj. Doln. z dnia 24 września 2014 r. poz. 3941), kolejno zmieniony Zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 16 lutego 2017 roku (Dz. Urz. Woj. Doln. z dnia 17 lutego 2017 r. poz. 802).

Charakterystyka obszaru

Obszar OZW Nietoperzy Gór Sowich obejmuje zasięgiem północną część grzbietu głównego Gór Sowich od Przełęczy Walimskiej (750 m n.p.m.) do Przełęczy Woliborskiej (711

m n.p.m.) oraz w osobnej eksklawie maszyw Włodarza. Kulminację całego pasma oraz całej północnej części Sudetów Środkowych stanowi Wielka Sowa (1015 m n.p.m.). Góry Sowie charakteryzują się wilgotnym i chłodnym klimatem. Opady są tu wyższe niż na otaczającym je obszarze ze względu na znaczne wyniesienie nad poziom morza. Na terenie obszaru zlokalizowane są cenne obiekty, stanowiące zimowiska nietoperzy: mopka *Barbastella barbastellus*, nocka dużego *Myotis myotis*, nocka Bechsteina *Myotis bechsteinii*. Dodatkowo występuje tu również nocek orzęsiony, gatunek niestanowiący przedmiotu ochrony ostoi. Pod względem liczebności nietoperzy do najważniejszych miejsc ochrony należą Góra Wapienna, Sztolnia w Podlesiu, Kompleks Osówka, Kompleks Rzecznica, Sztolnia w Gontowej. Kolonia nocka dużego zimuje poza granicami obszaru, w budynku mieszkalnym w Rościszowie, a teren ostoi stanowi dla tego gatunku miejsce rozrodu. Poza gatunkami nietoperzy na terenie ostoi zlokalizowano cenne stanowiska motyli: modraszka telejusa *Phengaris teleius* oraz modraszka nausitousa *Phengaris nausitous*. Na terenie obszaru stwierdzono występowanie 13 typów siedlisk przyrodniczych stanowiących przedmioty ochrony. Najcenniejszymi z nich są m.in.: kompleks łąk Glinno-Zagórze, wyspowa stanowisko boru górnoreglowego na Wielkiej Sowie oraz kompleks torfowisk górskich pod Wielką Sową. Dodatkowym przedmiotem w ostoi jest zanokcica serpentynowa *Asplenium adulterinum*, mająca w obszarze jedno z 11 stanowisk w kraju.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowany jest południowo-wschodni fragment ostoi OZW Ostoja Nietoperzy Gór Sowich PLH020071. Grunty ostoi w granicach nadleśnictwa pokrywają się w większości z terenem Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” oraz Parku Krajobrazowego Gór Sowich.

OZW PRZEŁOM NYSY KŁODZKIEJ KOŁO MORZYSZOWA PLH020043

Typ ostoi: B (obszar mający znaczenie dla Wspólnoty zaakceptowany decyzją Komisji Europejskiej)

Powierzchnia obszaru wg SDF: 330,66 ha

Uwaga! Na dzień 1.01.2019 roku obszar OZW Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLH020043 posiada plan zadań ochronnych ustanowiony Zarządzeniem Nr 26 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 20 grudnia 2013 roku w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLH020043 (Dz. Urz. Woj. Doln. z dnia 30 grudnia 2013 r. poz. 6630).

Charakterystyka obszaru

Ostoja obejmuje przełomowy odcinek Nysy Kłodzkiej na północ od Kłodzka, między miejscowościami Młynów i Opolnica. W tym miejscu rzeka (wraz z trzema meandrami) przepływa głębokim na kilkadziesiąt metrów przełomem (tzw. antecedentnym) tworzonym przez stoki o nachyleniu 30-60%. Rzeka przecina Góry Bardzkie dzieląc je na część północno-

zachodnią z kulminacjami Słupa i Wilczaka oraz na część południowo-wschodnią z Ostrą Górą, Kłodzką Górą i Grodziskiem. Zbocza przełomu Nysy Kłodzkiej porastają lasy liściaste, w tym jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stromych stokach i zboczach *Tilio-plathyphylis-Acerion pseudoplatani* oraz ciepłolubne postacie grądu środkowoeuropejskiego i subkontynentalnego *Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*. Strome stoki przełomu zajmują również niewielkie powierzchnie siedlisk ścian skalnych i urwisk krzemianowych z *Androsacion vandellii* oraz subkontynentalne zarośla peri-pannońskie oraz naskalne, subpontyjskie murawy z kostrzewą bladą. Naturalne koryta rzeki stwarza warunki do rozwoju pionierskiej roślinności na kamieńcach górskich potoków oraz nizinnych i podgórskich rzek ze zbiorowiskami włosieniczników *Ranunculion fluitantis*. Obrzeża rzeki porastają ziołorośla górskie *Adenostylian alliariae* i ziołorośla nadrzeczne *Convolvuletalia sepium*, a także łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe *Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*. W dolinie rzeki wykształciły się także płaty niżowych i górskich świeżych łąk użytkowanych ekstensywnie *Arrhenatherion elatioris*. Obszar znajduje się w obrębie krajowego Korytarza Zachodniego. Dodatkowo Dolina Nysy Kłodzkiej pełni ważną funkcję korytarza ekologicznego łączącego teren górski z doliną Odry.

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowany jest wschodni fragment ostoi OZW Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLH020043. Grunty ostoi w granicach nadleśnictwa pokrywają się z terenem Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie”.

16. Pomniki przyrody

Wykaz istniejących pomników przyrody sporządzono na podstawie danych uzyskanych z Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu. Łącznie na gruntach w zarządzie nadleśnictwa zlokalizowano 4 pomniki przyrody, zaś poza nimi 54.

16.1 Proponowane Pomniki przyrody

Wykaz obiektów proponowanych do objęcia ochroną jako pomniki przyrody został sporządzony na podstawie danych zawartych w waloryzacjach przyrodniczych gmin.

Tab. 1. Wykaz obiektów proponowanych do objęcia ochroną jako pomniki przyrody w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie

Lp.	Gatunek	Położenie		Opis pomnika	Źródło
		Obręb, leśnictwo, wydz.	Gmina, obr. ewid.		
Propozycje gmin					
1	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	-	Stoszowice Rudnica Park pałacowy w Rudnicy.	Cztery dęby, odznaczające się znacznymi rozmiarami i co najmniej średnim stanem zdrowotnym. Obw.: 380-542 cm Wys.: 26-27 m Wiek: 210-270 lat	<i>Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Stoszowice, 2010</i>
2	Odkrywka geologiczna	Bardo Śląskie Wilcza 128 f	Stoszowice Żdanów Nieczynny kamieniołom.	Bardzo ciekawa odsłona geologiczna w nieczynnym kamieniołomie w podnóża Żdanki.	<i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice, 2002</i>
3	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	Kamieniec Ząbkowicki Błotnica 36 g	Kamieniec Ząbkowicki Kamieniec Ząbkowicki Założenie krajobrazowe w dolinie Nysy Kłodzkiej.	Pojedyncze drzewo. Obw.: 310 cm	<i>Plan ochrony Parku Kulturowego „Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej”, 2014</i>
4	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>			Grupa 2 drzew. Obw.: 376, 370 cm	
5	Lipa drobnolistna <i>Tilia cordata</i>			Pojedyncze drzewo. Obw.: 430 cm	
6	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>			Pojedyncze drzewo. Obw.: 430 cm	
7	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>			Pojedyncze drzewo. Obw.: 310 cm	
8	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>		Pojedyncze drzewo. Obw.: 302 cm		
9	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	Kamieniec Ząbkowicki Mąkolno 88 g	Złoty Stok Mąkolno	Grupa 5 dębów we wsi Mąkolno	<i>Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego</i>

Lp.	Gatunek	Położenie		Opis pomnika	Źródło
		Obręb, leśnictwo, wydz.	Gmina, obr. ewid.		
10	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	Kamieniec Ząbkowicki Mąkolno 88 i	Złoty Stok Mąkolno	Grupa 2 dębów we wsi Mąkolno	<i>gminy Złoty Stok, 2004</i>
11	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	Kamieniec Ząbkowicki Mąkolno 87 k	Złoty Stok Mąkolno	Pojedyncze drzewo.	
12	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	Kamieniec Ząbkowicki Złoty Stok 63 c	Złoty Stok Błotnica	Pojedyncze drzewo.	
13	Wiąz górski <i>Ulmus glabra</i>	Kamieniec Ząbkowicki Błotnica 57 c	Złoty Stok Błotnica	Pojedyncze drzewo.	Giża, 2018 r.

17. Stanowiska dokumentacyjne

Aktualnie na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie brak obiektów objętych tą formą ochrony prawnej.

17.1 Proponowane Stanowiska dokumentacyjne

Proponowane stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej „Kamieniołom Podzamek”. W zbiegu góry Grodzisko (730 m n.p.m.), u południowo-zachodniego podnóża, w rejonie Podzamku, występuje soczewka wapieni krystalicznych. Na początku XX wieku eksploatowano tu w łomach marmury, którym towarzyszyły ciała skał wapienno-krzemianowych z piroksenami i granatami. Kamieniołom założony jest w dwóch wychodniach wapieni wydłużonych w kierunku północny wschód – południowy zachód, występujących w obrębie piaskowców szarogłazowych, w jego obrębie występują również skały kontaktowe wapieni i średniokrystalicznych granodiorytów. Wapienie uległy rekrytalizacji, posiadają struktury grubokrystaliczne przechodząc w skały typu skarnów. Dostęp jest częściowo utrudniony z uwagi na położenie w pewnej odległości od głównego szlaku komunikacyjnego, na stoku wymagającym podejścia, łom częściowo zarośnięty, słabo widoczny w okresie letnim. Atrakcyjność obiektu polega na wyjątkowej możliwości obserwacji zmienionych skał kontaktowych na granicy intruzji kłodzko-złotostockiej. Obiekt znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla Gminy Kłodzko, 2002*).

Proponowane stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej „Kamieniołom przy drodze Mąkolno-Chwalisław”. Dawny kamieniołom granitu w dolinie Mąkolnicy, na północ od Chwalisławia. Występują tu skały kontaktowe różowo- oraz brunatnoszarych mikrogranitoidów i średniokrystalicznych granodiorytów. Obiekt znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

18. Użytki ekologiczne

Użytek ekologiczny „Hałda Storczykowa” został powołany Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego z dnia 12 grudnia 2003 roku w sprawie uznania za użytki ekologiczne (Dz. Urz. Woj. Doln. z 2003 r. Nr 236, poz. 3828).

Celem ochrony „Hałdy Storczykowej” jest zachowanie stanowisk chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt, w tym kilkutyśięcznej populacji storczyka męskiego *Orchis mascula*.

Użytek ekologiczny obejmuje nieużytek pokopalniany o powierzchni **2,58 ha**, położony na południowy zachód od miasta Złoty Stok.

Obiekt zlokalizowany jest na południowo-wschodnim stoku Haniaka (545 m n.p.m.) w Wąwozie Kłodzkim, na wysokości ok. 500 m n.p.m. Na jego obszarze stwierdzono występowanie chronionych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. Do najcenniejszych gatunków roślin tu występujących należą: storczyk męski *Orchis mascula*, dziewięciśli beżłodygowy *Carlina acaulis*, goryczuszka gorzkawa *Gentianella amarella*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, lilia złotogłów *Lilium martagon* (Jankowski 1998).

Użytek ekologiczny „Hałda Storczykowa” położony jest w granicach Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego oraz obszaru Natura 2000 – OZW Góry Złote PLH020096.

18.1 Proponowane Użytki ekologiczne

Proponowany użytek ekologiczny „Kozie Chrzepty”. Stara, nieczynna sztolnia na zboczu Góry Brzeźnicy. Corocznie hibernuje w niej kilka osobników z 5 gatunków nietoperzy: nocek duży *Myotis myotis*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, gacek szary *Plecotus austriacus* i mopek *Barbastella barbastellus* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Ryjak”. Stawek hodowlany utworzony na skraju lasu na strumieniu Ryjak. Na łące pod lasem znajdują się, świeżo utworzone przy odgałęzieniu strumienia Ryjak, stawy rybne. Cały ten rejon jest bardzo cenny jako stanowisko bytowania i

rozrodu płazów i gadów (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Piekiełko”. Ochroną proponuje się objęcie fragmentu doliny potoku Piekiełko na odcinku od rozwidlenia dróg leśnych powyżej leśniczówki Wilcza około 800 m w górę wzdłuż potoku. Na najżyźniejszych i wilgotnych siedliskach spotykany jest podzespół żywej buczyny z czosnkiem niedźwiedzim *Dentario enneaphylli-Fagetum allietosum ursini*, z udziałem takich gatunków jak: miesięcznica trwała *Lunaria rediviva*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, parzydło leśne *Aruncus sylvestris*. Miejscami na terasie potoku występuje łąg jesionowy *Carici remotae-Fraxinetum* z udziałem rzadkiej turzycy zwisłej *Carex pendula* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Dolina potoku Wilcza”. Obejmuje fragment doliny potoku na jej leśnym odcinku, około 1 km w górę i w dół potoku od leśniczówki Wilcza. Jest to dolinka niewielkiego cieku o zachowanym naturalnym charakterze – cenne są zwłaszcza podmokłe zbiorowiska olsu przylegające do potoku, o częściowo odsłoniętym drzewostanie oraz obecność dojrzałych i częściowo obumarłych okazów drzew. Stwierdzono tu następujące gatunki ptaków: muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*, pliszka górska *Motacilla cinerea*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, turkawka *Streptopelia turtur*. Obszar ten znajduje się także w granicach rewiru pary bocianów czarnych *Ciconia nigra* i jest wykorzystywany jako żerowisko (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Dolina Młynówki” („Złota Jabłoń”). Obejmuje dolną część doliny potoku Młynówka, od ośrodka „Złota Jabłoń” w Opolnicy w górę do skrzyżowania z niebieskim szlakiem turystycznym. Na terasie zalewowej potoku zachowały się płaty podgórskiego łągu jesionowego *Carici remotae-Fraxinetum* z udziałem turzycy rzadkokłosej *Carex remota* oraz zwisłej *C. pendula*, przetacznika górskiego *Veronica montana* i szczawiu gajowego *Rumex sanguineus* oraz wielu innych gatunków lasów liściastych, jak np. paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, pierwiosnek wyniosły *Primula elatior*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, parzydło leśne *Aruncus sylvestris*, jęczmieniec zwyczajny *Hordelymus europaeus*, żywiec cebulkowy *Dentaria bulbifera*, kostrzewa leśna *Festuca altissima*. Ponadto jest to miejsce rozrodu i występowania salamandry plamistej *Salamandra salamandra* i innych gatunków płazów, m.in. żaby trawnej *Rana temporaria*, jaszczurki zwinki *Lacerta agilis*, padalca zwyczajnego *Anguis fragilis*, zaskrońca zwyczajnego *Natrix natrix*, żmii

zygzakowatej *Vipera berus* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Dolina Nysy Kłodzkiej”. Obejmuje dolinę od Przylęku do wschodniej granicy gminy Bardo Docelowo wskazane byłoby przedłużenie granic obszaru chronionego na położony w gminie Kamieniec Ząbkowicki odcinek Nysy, wraz z niektórymi żwirowniami. Proponowana ochrona umożliwi zachowanie cennego zespołu gatunków ptaków gniazdujących lub stale przebywających na tym obszarze i charakterystycznych dla dolin rzecznych o zachowanym naturalnym charakterze, takich jak: samotnik *Tringa ochropus*, sieweczka rzeczna *Charadrius dubius*, zimorodek *Alcedo atthis*, brzegówka *Riparia riparia*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, świerszczak *Locustella naevia*, dziwonia *Erythrura erythrura*, a także gąsiorek *Lanius collurio*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, srokosz *Lanius excubitor* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Kalwaria w dolinie Srebrnika”. Obejmuje dolinę potoku Srebrnik na odcinku od „Parku za Nysą” do skrzyżowania dróg powyżej Źródła Marii. Dolina jest wąska, strome zbocza porastają wilgotne lasy mieszane z dużym udziałem takich gatunków jak: paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*, pokrzyk wilcza jagoda *Atropa belladonna*, naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*, gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, pierwiosnek lekarski *Primula veris*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, wawrzynek wilczelyko *Daphne mezereum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, parzydło leśne *Aruncus sylvestris* oraz rzadkich i zagrożonych: dziurawiec skąpolistny *Hypericum montanum* i kosmaty *H. hirsutum*, stokłosa Benekena *Bromus benekenii*, wyka zaroślowa *Vicia dumetorum* oraz wieloma innymi gatunkami lasów liściastych. Dno potoku zajmują zdegenerowane zbiorowiska łągu jesionowego *Carici remotae-Fraxinetum*. W dolinie potoku, głównie na skałkach, występuje bogata flora mchów i wątrobowców. Pomimo dużego ruchu turystycznego, strumień ten jest miejscem rozrodu salamandry plamistej (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Janowiecka Skała” w Janowcu, zlokalizowany nad potokiem Jasionowiec. Istnieje tam od wielu lat duża populacja salamandry plamistej *Salamandra salamandra*. Występują tu także: żaba trawna *Rana temporaria*, jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*. Tereny te stanowią również żerowisko nocka rudego *Myotis daubentonii* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Stępa”. Obejmuje dolinę potoku Stępa na zachód od Lasówki. Stwierdzono tu obecność cennych gatunków ptaków – siniak *Columba*

oenas, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, muchołówka białoszaja *Ficedula albicollis*, muchołówka mała *Ficedula parva*, pliszka górską *Motacilla cinerea*, krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*. Obszar ten znajduje się także w granicach rewiru pary bocianów czarnych *Ciconia nigra* i jest wykorzystywany jako żerowisko. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Laskówka”. Obejmuje dolinę potoku Laskówka w rejonie przylegającym do leśniczówki, obejmującym również staw. Dominują tu siedliska podgórskiego łągu jesionowego *Carici remotae-Fraxinetum*, lecz mają mniejszą wartość przyrodniczą – są w większości zdegenerowane i pozostają pod wpływem antropopresji. W tym rejonie występują i godują liczne płazy i gady, w tym salamandra plamista *Salamandra salamandra* oraz rzekotka drzewna *Hyla arborea* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Wilcza”. Ochroną powinien być objęty fragment strumienia oraz lasy przylegające do potoku w pobliżu Wojborza. Jest to miejsce rozrodu płazów i gadów. Występują tutaj: traszka górską *Triturus alpestris*, ropucha szara *Bufo bufo*, żaba trawna *Rana temporaria*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*, żmija zygzakowata *Vipera berus*. Leży w obrębie projektowanego Parku Krajobrazowego Góry Bardzkie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Żyzne buczyny górskie na zboczach wąwozu”. Teren położony jest na stromych zboczach malowniczego wąwozu ponad 2 km na północ od Przełęczy Kłodzkiej. Porośnięty on jest wysokopiennym lasem jaworowym z udziałem buka, a w runie leśnym, rosną tu gatunki diagnostyczne, jak: czerniec gronkowy *Actaea spicata*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, kopytnik *Asarum europaeum*, kostrzewa leśna *Festuca altissima*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, szczyr trwały *Mercurialis perennis*, wiechlina gajowa *Poa nemoralis*, żankiel zwyczajny *Sanicula europaea*, fiołek leśny *Viola reichenbachiana*, żurawiec falisty *Atrichum undulatum*, nerecznica samcza *Dryopteris filix-mas* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Łąki koło Kolonii Laski”. Jest to rozległy pagórkowaty teren pokryty mozaiką środowisk. Z cennych gatunków ptaków na terenach otwartych tego obszaru stwierdzono: błotniaka stawowego *Circus aeruginosus*, derkacza *Crex crex*, przepiórkę *Coturnix coturnix*, gąsiorka *Lanius collurio*, świerszczaka *Locustella naevia*, strumieniówkę *Locustella fluviatilis*, jarzębatkę *Sylvia nisoria*, świergotka łąkowego *Anthus pratensis*, a w zadrzewieniach i sąsiednich lasach: bociana czarnego *Ciconia nigra*, jastrzębia *Accipiter gentilis*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*, siniaka *Columba oenas*, turkawkę

Streptopelia turtur, paszkota *Turdus viscivorus*, czyża *Spinus spinus* i kruka *Corvus corax* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Wąwóz koło Mąkolna”. Wąwóz położony jest w dolinie potoku będącym dopływem Mąkolnicy, ponad 2 km na południe od centrum wsi Mąkolno. Jest to odosobniony fragment leśny porastający strome zbocza wąwozu, którego dnem płynie lewobrzeżny dopływ potoku Mąkolnica. Dominującą fitocenozą jest tu kwaśna buczyna górską *Luzulo luzuloidis-Fagetum* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Wąwóz w dolinie potoku Mąkolnica na północ od Chwalisławia”. Teren ten położony jest na północ od Chwalisławia. Obejmuje on wąski pas leśny porastający strome ściany wąwozu, którego dnem płynie potok Mąkolnica. Zbocza wąwozu, po obu stronach potoku, porośnięte są w zdecydowanej większości kwaśną buczyną górską; w jej warstwie drzew dominuje buk *Fagus sylvatica*, obecny jest on również w warstwie krzewów. W runie leśnym przeważa gatunek charakterystyczny dla zespołu – kosmatka gajowa *Luzula luzuloides*, która rośnie w towarzystwie następujących gatunków: borówka czarna *Vaccinium myrtillus*, jastrzębiec leśny *Hieracium murorum*, śmiałek pogięty *Deschampsia flexuosa* i inne. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Południowo-zachodnie zbocze góry Haniak”. Znajduje się tu, w niższych partiach góry, na wysokości 380-400 m n.p.m., na niewielkiej powierzchni wielogatunkowy las liściasty z udziałem dębu *Quercus petraea*, lipy *Tilia platyphyllos*, buka *Fagus sylvatica* i jaworu *Acer pseudoplatanus*. Skupia on szereg stanowisk chronionych i rzadkich gatunków roślin, jak: orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, storczyk męski *Orchis mascula*, wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Kwaśne buczyny górskie koło Białej Góry”. Jest to niewielki obszar zajmujące zboczowe fitocenozy znajdujące się około 1 km na południe od przysiółka Biała Góra (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Kwaśne buczyny górskie w Kłodzkim Jarze”. Jest to niewielki obszar położony ponad 3 km na południowy zachód od Złotego Stoku i ponad 1 km na południowy wschód od przysiółka Biała Góra. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Żyzne buczyny górskie na południe od Złotego Stoku”. Obszar położony na południe od Złotego Stoku oraz niedaleko na wschód od przysiółka Biała Góra. Występują tu płaty siedliska żyznej buczyny sudeckiej *Dentario*

enneaphylli-Fagetum. Najczęściej spotykane gatunki diagnostyczne to: czerniec gronkowy *Actaea spicata*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, kostrzewa leśna *Festuca altissima*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, przytulia wonna *Galium odoratum*, szczyr trwały *Mercurialis perennis*, wiechlina gajowa *Poa nemoralis*, żankiel zwyczajny *Sanicula europaea*, fiołek leśny *Viola reichenbachiana* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Sztolnia Barbara”. Zimowisko kilkudziesięciu nietoperzy, z 7 gatunków: podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek Natterera *Myotis nattereri*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek *Barbastella barbastellus* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Sztolnia Czarna Dolna”. Zimowisko kilkudziesięciu nietoperzy, z 8 gatunków: nocek duży *Myotis myotis*, nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, nocek Natterera *Myotis nattereri*, nocek orzęsiony *Myotis emarginatus*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek *Barbastella barbastellus*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Sztolnia pod Droga”. Zimowisko kilkunastu nietoperzy, z 6 gatunków: podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek Natterera *Myotis nattereri*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek *Barbastella barbastellus*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Sztolnia Białej Góry”. Zimowisko kilkunastu nietoperzy, z 5 gatunków: podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek *Barbastella barbastellus*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Sztolnia Książęca”. Zimowisko kilkunastu nietoperzy, z 8 gatunków: podkowiec mały *Rhinolophus hipposideros*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*, nocek Natterera *Myotis nattereri*, nocek wąsatek *Myotis mystacinus*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, mopek *Barbastella barbastellus*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny łąki użytkowanej ekstensywnie o powierzchni 3,10 ha, ze stanowiskiem zimowita jesiennego *Colchicum autumnale*, położonej we wsi Błotnica. (źródło: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok, 2004*).

Proponowany użytek ekologiczny bagna śródleśnego, o powierzchni 4,18 ha, położonego we wsi Chwalisław (źródło: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok*, 2004).

Proponowany użytek ekologiczny ze stanowiskami salamandry plamistej *Salamandra salamandra* oraz stanowiskami cennych gatunków roślin: lilia złotogłów *Lilium martagon*, marzanka wonna *Galium odoratum*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, o powierzchni 0,55 ha, położonego w mieście Złoty Stok (źródło: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok*, 2004).

Proponowany użytek ekologiczny turzycowiska z turzycą tunikową o powierzchni 0,3 ha, położonego we wsi Laski (źródło: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok*, 2004).

Proponowany użytek ekologiczny „Łęgi doliny Nysy Kłodzkiej” położony bezpośrednio nad Nysą Kłodzką w rejonie Kamienia Żąbkowickiego. Obszar ten zasługuje na wyróżnienie ze względu na bardzo dobry stan zachowania siedlisk nadrzecznych, zarówno ziołorośli jak i krzewów i starodrzewu. Nysa Kłodzka również w tym miejscu tworzy wypłylenia, brzegi w wielu miejscach są strome, tworząc skarpy, w których norki lęgowe budują zimorodki *Alcedo atthis*, potencjalnie zagrożone na Śląsku i wymienione w Załączniku nr I Dyrektywy Ptasiej. W zakrzaczach gnieźdzą się bardzo licznie ptaki wróblowe, takie jak: pokrzewki, drozdy, strzyżyki. Charakter lasu sprawia, że gniazduje tu 5 gatunków dzięciołów, z czego 2: zielonosiwy *Picus canus* i średni *Dendrocopos medius* (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Żąbkowicki*, 2008; *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Żąbkowicki*, 2017).

Proponowany użytek ekologiczny „Kamieniołom na Grochowcu”. Wyrobisko nieczynnego kamieniołomu. Znajduje się tu stanowisko zanokcicy klinowatej *Asplenium cuneifolium*, wymagającej wyznaczenia strefy ochronnej o promieniu do 30 m od granic stanowiska, zgodnie z załącznikiem nr 4 do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Żąbkowice Śląskie*, 2009).

Proponowany użytek ekologiczny „Las w Wojciechowicach”. Obszar chroniony powinien objąć fragment strumienia Jodłówka (Jodłownik) oraz porośnięty głównie buczyną stok Góry Kłapacz. Jest to miejsce występowania i rozrodu płazów i gadów, w tym rzadkiej w Polsce salamandry plamistej *Salamandra salamandra*. Poza tym stwierdzono tutaj występowanie trzech innych gatunków płazów i dwóch gatunków gadów. Są to: traszka górską *Triturus alpestris*, ropucha szara *Bufo bufo*, żaba trawna *Rana temporaria*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, żmija zygzakowata *Vipera berus*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny ze stanowiskiem kukułki bzowej *Dactylorhiza sambucina*, o powierzchni 1,7 ha, położonego we wsi Chwalisław, **poza gruntami** w zarządzie nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Złoty Stok*, 2004).

Proponowany użytek ekologiczny „Brzeźnica 78”. Obejmuje strych Domu Pomocy Społecznej w Brzeźnicy. Znajduje się tu kolonia rozrodcza 30-40 osobników nieoznaczonego nocka *Myotis* sp. oraz 20-25 osobników nieoznaczonego gacka *Plecotus* sp. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny obejmujący strych kościoła pw. Nawiedzenia NMP w Bardzie. Strych zajmowany przez kolonię rozrodczą 50-60 osobników nocka dużego *Myotis myotis*. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny obejmujący fragment terenów otwartych wraz ze stawem na wschód od Laskówki. Teren o zróżnicowanej topografii i mozaice środowisk, ograniczony od północy i zachodu drogami polnymi, a od południa i wschodu granicą gminy Bardo. Tak duża różnorodność środowisk sprzyja utrzymaniu bogatego zespołu ptaków, stwierdzono tu następujące gatunki: gąsiorek *Lanius collurio* (min. 5 par), turkawka *Streptopelia turtur* (min. 3 pary), jarzębatka *Sylvia nisoria*, świerszczak *Locustella naevia*, kłaskawka *Saxicola rubicola*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Bardo*, 2005).

Proponowany użytek ekologiczny „Strumień w Boguszynie”. Proponuje się objąć ochroną fragment strumienia biegnącego przy drodze wjazdowej do Boguszyna, w którym bytują salamandry plamiste *Salamandra salamandra*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Nietoperze w Jaskowej – kościół”. Kolonia rozrodcza około 160 sztuk nocka dużego *Myotis myotis*. Ponadto są tu małe (po kilka osobników) kolonie rozrodcze mrocza późnego *Eptesicus serotinus* i gacka brunatnego *Plecotus auritus*. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Nietoperze w Jaskowej – pałac i dom mieszkalny nr 55”. W pałacu kolonia rozrodcza 15 sztuk mrocza późnego *Eptesicus serotinus*, a w domu mieszkalnym kolonia rozrodcza około 90 sztuk nocka Brandta *Myotis brandtii*. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Stawy w Gajku”. Ochroną powinny zostać objęte stawy i ich bezpośrednie otoczenie. Miejsce godowania płazów i występowania gadów. Gatunkiem szczególnie cennym na tym obszarze jest rzekotka drzewna *Hyla arborea*. Ponadto występują tu: ropucha szara *Bufo bufo*, żaba trawna *Rana temporaria*, jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Wojciechowice – kościół”. Kolonia letnia norków dużych *Myotis myotis*. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny obejmujący kompleks łąk na południe od Grodziszcza. Proponuje się objęcie ochroną w formie użytku ekologicznego kompleksu łąk, położonych w południowej części gminy Stoszowice. Na wskazanym terenie stwierdzono występowanie błotniaka łąkowego *Circus pygargus* i czajki *Vanellus vanellus*. Objęcie ochroną tego obszaru pozwoli na zachowanie tradycyjnego, ekstensywnie użytkowanego krajobrazu rolniczego, z zadrzewieniami i zakrzaczeniami. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Stoszowice*, 2010).

Proponowany użytek ekologiczny „Stawy i nieużytki położone na północ od Złotego Stoku”. Obszar ten obejmuje podmokłe obniżenie terenu, od północy przylegające do kompleksu leśnego, od zachodu połączone z terenami otwartymi, a od wschodu i południa ograniczone zabudową miasta. Jest to jedyny w gminie Złoty Stok teren skupiający typowo wodną faunę ptaków (pospolite gatunki kaczek, perkozy, chruściele). (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Błotnica”. Prywatne stawy rybne utworzone na mokradłach. Po północnej stronie drogi w stronę Płonicy stawy zachowały bardziej naturalny charakter. Jest to miejsce godowania 4 gatunków płazów: ropuchy szarej *Bufo bufo*, żaby trawnej *Rana temporaria*, żaby wodnej *Rana esculenta* oraz rzadkiego i zagrożonego gatunku rzekotki drzewnej *Hyla arborea*. W okolicy stawów bytują 4 gatunków gadów: jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*, żmija zygzakowata *Vipera berus*. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Łąki na północ od Błotnicy”. Jest to obszar otwartych, wilgotnych łąk i turzycowisk przeciętych kilkoma drobnymi ciekami wodnymi (rowy melioracyjne). (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

Proponowany użytek ekologiczny „Chwalisław”. Prywatne stawy rybne, **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie. Miejsce rozrodu 5 gatunków płazów: traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*, ropucha szara *Bufo bufo*, żaba wodna *Rana esculenta*, żaba trawna *Rana temporaria*, w tym rzadkiego i zagrożonego gatunku rzekotki drzewnej *Hyla arborea* oraz miejsce bytowania 5 gatunków gadów: jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix*, żmija zygzakowata *Vipera berus*. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Łąki na południowy wschód od Chwalisławia”. Antropogeniczne zbiorowiska łąkowe. Wśród charakterystycznych gatunków dla tej fitocenozy, będących jednocześnie gatunkami diagnostycznymi. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Łąki w pobliżu Chwalisławia”. Łąka, zajmująca niewielką powierzchnię, położona jest około 1 km na wschód od Chwalisławia, w rozlewiskach cieką wodnego będącego dopływem większego potoku. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Kamieniołom nad sztolnią”. Są to płytkie stałe zbiorniki z wodą, prawdopodobnie źródłiskową. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok, 2002*).

Proponowany użytek ekologiczny „Żwirownie Pilce”. Położone przy zachodniej granicy gminy Kamieniec Ząbkowicki przylegają do granicy z lasem od strony wschodniej. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki, 2008; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2017*).

Proponowany użytek ekologiczny „Jar Mąkolnicy”. Fragment doliny potoku Mąkolnica między Mąkolnem a Rogowem. (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki, 2008; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2017*).

19. Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Obryw skalny” został powołany Uchwałą Nr XXXVI/271/2006 Rady Miejskiej w Bardzie z dnia 27 września 2006 roku w sprawie

ustanowienia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Doln. z 2006 r. Nr 221, poz. 3129).

Celem ochrony obiektu jest zachowanie unikatowych cech osuwiska skalnego posiadającego wysokie wartości estetyczne, naukowe, edukacyjne, przyrodnicze, kulturowe i krajobrazowe, które wyróżniają go spośród otaczającego krajobrazu i w pełni zasługują na objęcie indywidualną ochroną.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy obejmuje nieużytek pokopalniany o powierzchni **12,59 ha**, położony na południe od miasta Bardo, w powiecie ząbkowickim, w województwie dolnośląskim.

„Obryw skalny” przedstawia wartość przede wszystkim pod względem geomorfologicznym i geologicznym, ale także siedliskowym i botanicznym. Występują tu unikalne siedliska ścian skalnych i skałki u podnóża ze zbiorowiskami paproci szczelinowych (klasa *Asplenietea rupestris*), rumowisko skalne, które porasta las mieszany ze stanowiskami cennych gatunków leśnych roślin naczyniowych. Jest to rzadki przykład ześlizgu skalnego części zbocza. Osuwisko skalne na stokach Kalwarii jest unikatem w skali regionalnej.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Obryw skalny” położony jest w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” oraz obszaru Natura 2000 – OZW Góry Bardzkie PLH020062.

19.1 Proponowane Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Nysy Kłodzkiej” od Ławicy do Morzyszowa, wraz z terenem położonym w zakolach rzeki oraz z doliną potoku Łącznica. Obszar częściowo pokrywa się z obszarem Natura 2000 Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa PLH020043 (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza dla gminy Kłodzko*, 2002).

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Kolonія Błotnica” obejmujący kompleks leśny położony na północ od miejscowości Kolonia Błotnica wraz z przyległymi nieużytkami. Obszar proponowany do ochrony obejmuje miejsca gniazdowania lub stałego przebywania następujących, rzadkich i/lub zagrożonych gatunków ptaków, taki jak: jastrząb *Accipiter gentilis*, krogulec *Accipiter nisus*, turkawka *Streptopelia turtur*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, gąsiorek *Lanius collurio*, muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, kłaskawka *Saxicola rubicola*, kruk *Corvus corax*, czyż *Spinus spinus*, dziwonია *Erythrina erythrina*. Na podkreślenie zasługuje wyjątkowo wysoka liczebność muchołówki białoszyjej (do kilkunastu par lęgowych) (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Złoty Stok*, 2002).

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Masyw Grochowej”. Proponuje się objęcie ochroną powierzchni kilkuset hektarów lasów, włącznie z sąsiednim obszarem Góry Brzeźnica (Kozie Chrzepty), leżącym na terenie gminy Bardo (na zachód od granicy gminy Ząbkowice Śląskie), który stanowi część tego samego kompleksu geologicznego i leśnego. Obszar o wartościach kulturowych – zlokalizowane są tu kamieniołomy, sztolnie kopalni magnezytu, ziemne forty pruskie, a także stanowiska roślinności serpentynitowej *Asplenietum serpentini* w sąsiednich kamieniołomach serpentynitu na Grochowcu (siedlisko 8220). (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Miasto i gmina Ząbkowice Śląskie*, 2009).

Proponowany zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Góra Zamkowa”. Jest to miejsce występowania ośmiu gatunków nietoperzy: nocek Natterera *Myotis nattereri*, nocek duży *Myotis myotis*, nocek rudy *Myotis daubentonii*, mopek *Barbastella barbastellus*, mroczek późny *Eptesicus serotinus*, gacek brunatny *Plecotus auritus*, gacek szary *Plecotus austriacus*. Występuje tu także pięć gatunków dzięciołów: dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, d. zielonosiwy *Picus canus*, d. średni *Dendrocopos medius*, a także liczna populacja muchołówki białoszywej *Ficedula albicollis*. Obszar pełni funkcję rekreacyjną dla mieszkańców Kamieńca Ząbkowickiego i posiada znaczące walory krajobrazowe i kulturowe. Obszar znajduje się **poza gruntami** w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, 2008; *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki*, 2017).

20. Ochrona gatunkowa.

20.1 OCHRONA GATUNKOWA ROŚLIN

Na podstawie zebranych danych na temat występowania na terenie nadleśnictwa cennych gatunków roślin ustalono, że w zasięgu jego granic zinwentaryzowano dotychczas 70 gatunków roślin rzadkich i chronionych. Spośród nich 26 objętych jest ochroną ścisłą, 36 ochroną częściową, pozostałe gatunki nie są chronione, ale posiadają kategorię gatunków zagrożonych w skali kraju lub regionu.

20.2 OCHRONA GATUNKOWA GRZYBÓW

Dane na temat występowania zagrożonych i chronionych gatunków grzybów na terenie nadleśnictwa są bardzo ubogie. Z chronionych gatunków zinwentaryzowano dotychczas 1 gatunek grzyba wielkoowocnikowego - naparstniczkę czeską *Verpa bohemica* oraz 1 gatunek grzyba zlichenizowanego (porostu) - chrobotka leśnego *Cladonia arbuscula*.

20.3 OCHRONA GATUNKOWA ZWIERZĄT

Na podstawie zebranych danych na temat występowania na terenie nadleśnictwa cennych i rzadkich gatunków zwierząt ustalono, że w zasięgu jego granic zinwentaryzowano dotychczas 205 gatunków. Spośród nich 152 objętych jest ochroną ścisłą, 45 ochroną częściową, pozostałe gatunki nie są chronione, ale posiadają kategorię gatunków zagrożonych w skali kraju.

WALORY PRZYRODNICZO – LEŚNE.

21. Siedliska przyrodnicze:

- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*)
- 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*)
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*)
- 9180 Jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach (*Tilio plathyphyllis-Acerion pseudoplatani*) - siedlisko priorytetowe
- 9190 Kwaśne dąbrowy (*Quercetea robori-Petraeae*)
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*) i olsy źródliskowe - siedlisko priorytetowe
- 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nympheion*, *Potamion*
- 6130 Murawy galmanowe *Violetalia calaminariae*
- 6230 Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (*Nardion* – płaty bogate florystycznie) : siedlisko priorytetowe
- 6410 Zmiennowilgotne łąki trzęślicowe (*Molinion*)
- 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)
- 6520 Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie (*Polygono-Trisetion*)
- 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii*

22. Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych

Lasy na południe od wsi Ożary (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki, 2008; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2017*).

Dolina Ożarskiego Potoku (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki, 2008; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2017*).

Dolina Budzówki poniżej ujścia Jądkowej (źródło: *Program ochrony środowiska dla gminy Ząbkowice Śląskie na lata 2016 – 2020*).

Zbiorniki wodne na Nysie Kłodzkiej koło miejscowości Bartniki (źródło: *Inwentaryzacja przyrodnicza województwa dolnośląskiego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki, 2008; Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2017*).

Obszar Nadleśnictwa Bardo Śląskie obfituje w **ciekawe obiekty przyrody nieożywionej**, szczególnie interesujące, a nieujęte w małopowierzchniowych formach ochrony prawnej lub w opisie zabytków zestawiono poniżej.

Lp.	Rodzaj obiektu	Położenie		Opis
		Obręb, leśnictwo, wydz.	Gmina, obr. ewid.	
1	Odstłoneńca skał osadowych	Bardo Śląskie Jemna 118 n	Stoszowice Srebrna Góra	Odstłoneńca skał osadowych krawędzi bloku Gór Sowich na południowym wschodzie stoku Góry Ostróg. Występują tu piaskowce, mułowce i iłowce, ułożone w regularnych warstwach do 40 cm grubości. Całość odstłoneńca 34 m grubości.
2	Głaz narzutowy	Kamieniec Ząbkowicki Błotnica 67 b	Złoty Stok Błotnica	Głaz o wymiarach 228 cm długości, 107 cm szerokości, 55 cm wysokości.
3	Słupek z czerwonego piaskowca 1755 rok	Kamieniec Ząbkowicki Laski 179 b	Złoty Stok Laski	Obiekt zlokalizowany przy niebieskim szlaku z Przełęczy Kłodzkiej na Jelenią Kopę.
4	Słupek z czerwonego piaskowca	Kamieniec Ząbkowicki Laski 180 b	Złoty Stok Laski	Obiekt zlokalizowany przy niebieskim szlaku z Przełęczy Kłodzkiej na Jelenią Kopę.
5	Źródło Maryi	Bardo Śląskie Opolnica 246 h	Bardo Miasto Bardo	Obiekt zlokalizowany przy szlaku na Kalwarię, zabudowany w formie kapliczki.
6	Kapliczka słupowa	Kamieniec Ząbkowicki Złoty Stok 223 b	Złoty Stok Chwalisław	-

INNE WAŻNIEJSZE OBIEKTY KULTURY MATERIALNEJ

23. Zabytki

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie położonych jest wiele miejsc i obiektów o wartości historycznej i kulturowej, najważniejsze z nich zostały wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków. Należy do nich szereg zabytków archeologicznych w postaci fortów, umocnień z XVIII-XX w., średniowiecznych grodzisk, kopalni i sztolni. Z

późniejszych okresów obszar nadleśnictwa obfituje w zabytki sakralne, budynki mieszkalne, cmentarze, zespoły dworskie i pałace oraz zabytkowe parki. Spośród nich na gruntach Nadleśnictwa Bardo Śląskie znalazły się m.in. stanowiska archeologiczne, budowle inżynierskie Kolei Sowiogórskiej oraz fragmenty Parków Kulturowych.

Wykaz obiektów archeologicznych, historycznych i kulturowych zlokalizowanych na gruntach w zarządzie Nadleśnictwa Bardo Śląskie stanowi :

23 stanowiska archeologiczne

5 zabytków (obiekty budowlane)

1 zabytek ruchomy

30 zabytków (forty ziemne, sztolnie , szyby pokopalniane i inne)

W zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowane są trzy obiekty o randze parku kulturowego znajdujące się na terenie gmin: Stoszowice, Kamieniec Ząbkowicki i Kłodzko. Dwa z nich położone są częściowo na gruntach w zarządzie nadleśnictwa.

Jednym z tych obiektów jest **nowożytna warownia górską z XVIII wieku - Twierdza Srebrnogórska**, położona na terenie gminy Stoszowice.

Zgodnie z Uchwałą nr 42/VII/2002 Rady Gminy Stoszowice z dnia 20 czerwca 2002 roku obiekt został uznany za Forteczny Park Kulturowy (FPK) w Srebrnej Górze, jako forma ochrony prawnej krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi.

W 2004 roku opracowany został plan ochrony Fortecznego Parku Kulturowego w Srebrnej Górze, celem zachowania, utrwalenia i wyeksponowania wartości zabytkowych, walorów krajobrazowych i przyrodniczych obszaru FPK. W 2012 roku Uchwałą Nr XX/112/2012 Rady Gminy Stoszowice nastąpiła jego zmiana, wynikająca z potrzeby dostosowania dokumentu do uwarunkowań formalno-prawnych.

Drugim obiektem o randze parku kulturowego jest Park Kulturowy „**Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej**”, znajdujący się w Kamieńcu Ząbkowickim. Park kulturowy został powołany Uchwałą Nr XLIII/263/2014 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 sierpnia 2014 roku (Dz. U. Woj. Doln. z 2014 r., Poz. 3740). Obiekt został utworzony w celu ochrony wyjątkowych walorów krajobrazu kulturowego i zabytków oraz środowiska przyrodniczego zespołów: Opactwa Cysterskiego z osadą klasztorną (z XIV-XIX w.), Zespołu Pałacowo-Parkowego na Górze Zamkowej (z 2 poł. XIX w.), Doliny Nysy Kłodzkiej, Góry Śremskiej oraz osady w Małym Byczeniu (XIX-XX w.), a także w celu zintegrowania zarządzania ich ochroną i udostępnianiem. Wartości, które wyróżniają ten kompleks to zachowana pierwotna kompozycja przestrzenna, która uległa nieznacznym przekształceniom, stylowa jednorodność i czytelne oraz zharmonizowane ze sobą nawarstwienia. Obiekt jest mocno wyeksponowany w krajobrazie i przestrzeni osadniczej, jest

dziełem wybitnych twórców, architektów, architektów krajobrazu, budowniczych, ogrodników, rzeźbiarzy, w większości dobrze zachowany.

Park posiada plan ochrony z 2014 roku, obejmujący waloryzację cech krajobrazu kulturowego oraz wytyczne do ochrony poszczególnych elementów parku. Zawarte w nim działania ochronne odnoszące się do gospodarki leśnej, dotyczą m.in.: utrzymania ochrony terenów leśnych i łąkowych, utrzymania stanowisk chronionych gatunków roślin i zwierząt, pielęgnacji istniejących lasów oraz zakazu dalszego zalesiania przestrzeni otwartej.

Trzecim obiektem o statucie parku kulturowego jest **Forteczny Park Kulturowy - Twierdza Kłodzko**, powołany na podstawie Uchwały nr XLIII/355/2005 Rady Miejskiej w Kłodzku z dnia 27 października 2005 r. Obiekt obejmuje twierdzę (z 2 poł. XVIII, XIX w.) i fort „Owczka Góra”, (z 1745-50 r., XIX w.), w granicach wpisu do rejestru zabytków oraz dawne Przedmieście Ząbkowickie – fragment starówki bogaty w budowle obronne i budynki związane z fortyfikacjami. Twierdza Kłodzka jest obecnie najcenniejszym w Polsce zespołem fortyfikacji XVII-XVIII wiecznych, stanowiących klasyczny i unikatowy przykład architektury obronnej tamtego okresu. Jako całość tworzy niezwykle skomplikowany układ militarny.

Poza parkami kulturowymi w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Bardo Śląskie zlokalizowanych jest szereg zabytkowych zespołów pałacowych, zespołów zamkowych, dworów i willi, na terenie których występują osobliwe parki i zadrzewienia
Warszawa.